

Styrmodeller i hälso-och sjukvården – förslag till modell för etisk analys. Smer rapport. 2019:2.

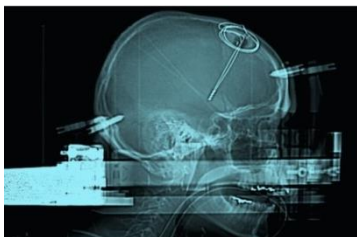


Disposition

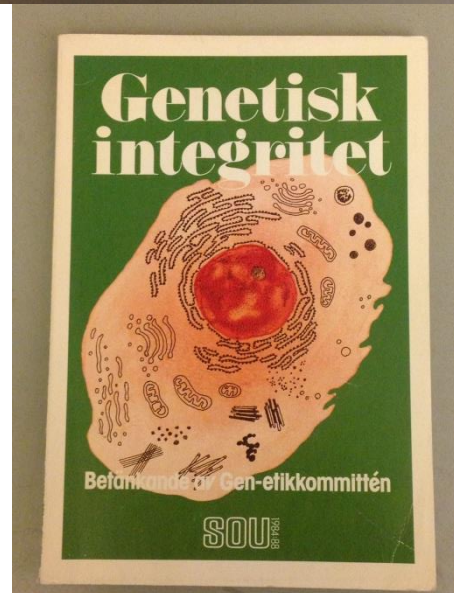
- Om Smer
 - Uppdrag, historik
 - Arbetsätt
 - Aktuella frågor och pågående arbete
- Smers rapport: Styrmodeller i hälso-och sjukvården – förslag till modell för etisk analys
 - Bakgrund
 - Mål och syfte
 - Om föreslagen modell

Statens medicinsk-etiska råd (Smer)

- Rådgivande organ till regering och riksdag
- Uppgift: att belysa medicinsk-etiska frågor ur ett övergripande samhällsperspektiv
- Består av ordförande (1), politiskt tillsatta ledamöter (8) och sakkunniga (9) samt sekretariat (3,5)
- Publicerar rapporter, skrivelser och debattinlägg, ordnar konferenser och seminarier, omvärldsspanar, deltar i internationella nätverk m.m.
- Är förmedlande länk mellan vetenskapen, beslutsfattare och allmänheten



1984 Flera statliga utredningar – etiska frågor



1. Fostret/Det ofödda barnets rättigheter
2. Insemination, IVF och surrogatmoderskap.
3. Genetisk integritet
4. Dödsbegreppet.

September 4 1984

Hearing om medicinsk etik i Socialutskottet, Riksdagen



Conclusions

Members of parliament (MPs):

- a need for a committee for in-depth analysis – to get an overview and follow up on ethical issues raised by scientific and technological advances in biomedicine
- need for the MPs at an early stage get knowledge about scientific advances within biomedicine

Professionals:

- Expressed need for ethical guidance and recommendations from stakeholders

1984/1985

November 1984

- Beslut Riksdagen (1984/85:4)

Mars 1985

- Regeringen fattade beslut om ett oberoende medicinetiskt råd.

Socialutskottets betänkande

1984/85:4

om vissa medicinsk-etiska frågor

Sammanfattning

I betänkandet behandlas under tre huvudavsnitt motioner, väckta under den allmänna motionstiden 1984, som rör fosterdiagnostik, definition av det mänskliga livets början, rättsskydd för foster samt tillsättandet av en utredning rörande etiska frågor i den pågående medicinska utvecklingen. I syfte att få de i motionerna väckta frågorna särskilt belysta har utskottet anordnat en hearing med bl. a. företrädare för forskningen på området, Svenska läkaresällskapet, gen-etikkommittén, inseminationsutredningen, socialstyrelsen, Landstingsförbundet, de sjukvårdsanställdas fackliga organisationer och Handikappförbundens centralkommitté. Vidare medverkade etikern Erwin Bischofberger. Ett referat av hearingen bifogas som bilaga till betänkandet.

Med anledning av en motion (s) om en utredning som samlat skall se över grundläggande existentiella frågor i den pågående medicinska utvecklingen föreslår utskottet slutligen att riksdagen skall tillkännage att regeringen skyndsamt bör överväga lämplig form för ett kontinuerligt informations- och åsiktsutbyte i fråga om sådan medicinsk forskning och behandling som kan anses känslig för den mänskliga integriteten eller påverka respekten för människovärdet. Enligt utskottet behövs ett permanent medicinsk-etiskt organ, gärna med tvärvetenskaplig inriktning, där bl. a. parlamentariker, sjukvårdsansvariga, forskare och teologer kan samråda i medicinsk-etiska frågor och där grundläggande gemensamma värderingar kan formuleras.

Arbetsätt

- Publicerar rapporter, skrivelser och debattinlägg, ordnar konferenser och seminarier, omvärldsspanar m.m.
- Arbetsgrupper/ref. grupper inom rådet: ledamöter, sakkunniga och sekr. (ibland inkluderat externa experter)
- Interna och öppna hearings
- Medborgardialoger: Ungdomsdialoger
- Konferenser

Smers publikationstyper

- Rapporter
- Skrivelser/yttranden
- Remissvar (12-16 per år)
- Smer kommenterar
- "Kort om"
- Konferensrapporter

- Artiklar

- Tidigare Skriftserien Etiska vägmarken (nedlagd)
 - Etik en introduktion, revideras och publiceras dock fortf.



Aktuella frågor – exempel

- Etiska frågor kopplade till utvecklingen inom **genetikområdet**
 - Genredigering. (Rapport 2022)
 - Genetiska analyser/screening, framtidens fosterdiagnostik och PGT m.m.
 - Hälsodata och genetisk information (Kort om)
 - Opp. genetisk screening. (Smer kommenterar.)
 - **Xenotransplantation.** (yttrande)
 - **Pandemi-etik.**
 - Rapport 2020.
 - Rådgivande till Folkhälsomyndigheten ang vaccinationer mot Covid-19 (2020-2022)

Pågående arbete – 2023

- **Avsluta pågående arbete:**
 - **Covid-19/pandemi** (uppföljning av tidigare arbete)
 - **Selektiv fosterreduktion v. 28-30**
 - **Syntetiska embryon/embryo modeller och 14 dagars regeln.**
- **Nya beredningar:**
 - **Artificiell intelligens – medicinsk diagnostik.** Smer kommenterar
 - **Miljö/klimat/medicinsk etik.** (Yttrande/Kort om)
 - **Beslut om nya projekt ska fattas av rådet under våren.**

Styrmodeller i hälso-och sjukvården –
förslag till modell för etisk analys.
Smer rapport. 2019:2

Bakgrund till rapporten

- Intensiv debatt i Sverige 2016-2018
- New Public Management, Värdebaserad vård, Nya Karolinska..,

Å ena sidan

- har ställts krav på förändrade arbetssätt och styrmodeller för att effektivisera vården,

å andra sidan

- har olika modeller kritiserats för att de inte får avsedda effekter och kan komma i konflikt med målen för hälso- och sjukvården.

Samtidigt... olika modeller tenderer att avlösa varandra m. jämna mellanrum, i litteraturen kallas sk. pseudoinnovation.

Forts. bakgrund till rapporten

- SBU fick regeringsuppdrag hösten 2017 ang. Värdebaserad vård.
 - Smer skulle bidra m etiska aspekter.
- Nystart september 2018
 - Rådet tillsatte arbetsgrupp:
 - Göran Hermerèn, Ingemar Engström och Lotta Eriksson.
 - Arbetsgruppen fick i uppgift att ta fram en kort rapport, som sammanfattade essensen av rådets diskussioner och att ta fram en checklista/frågeguide.

Syfte, mål och målgrupp

Syfte och mål

Att presentera **ett förslag** på etisk analysmodell avsedd att användas inför val av styr- och organisationsmodeller inom hälso- och sjukvården.

Målet med rapporten är att

- bidra till att mer djupgående och kritiska frågor ställs inför beslut om nya styrmodeller i vården.
- lyfta de organisationsetiska frågornas relevans på området.

Målgrupp

Beslutsfattare på olika nivåer, tjänstemän och professionerna inom hälso- och sjukvården.

Organisationsetik på hälso- och sjukvårdens område

- Organisationsetik kallas det område inom bioetiken som analyserar etiska aspekter på frågor om vårdens struktur och organisation, exempelvis olika ersättningsystem och prioriteringsetiska frågor.

Smer har tidigare arbetat t ex med: prioriteringsetik, analys av medfinansieringsmodeller i hälso- och sjukvården och privata sjukvårdsförsäkringar

- De organisationsetiska frågorna uppmärksammas allt mer - inte bara i Sverige, t ex även i UK– för att utröna effekterna av nya sätt att organisera den offentliga hälso- och sjukvården.

Utgångspunkten för frågeguiden

Mål-hinder analysen, som inkluderar analys av alternativ och konsekvenser

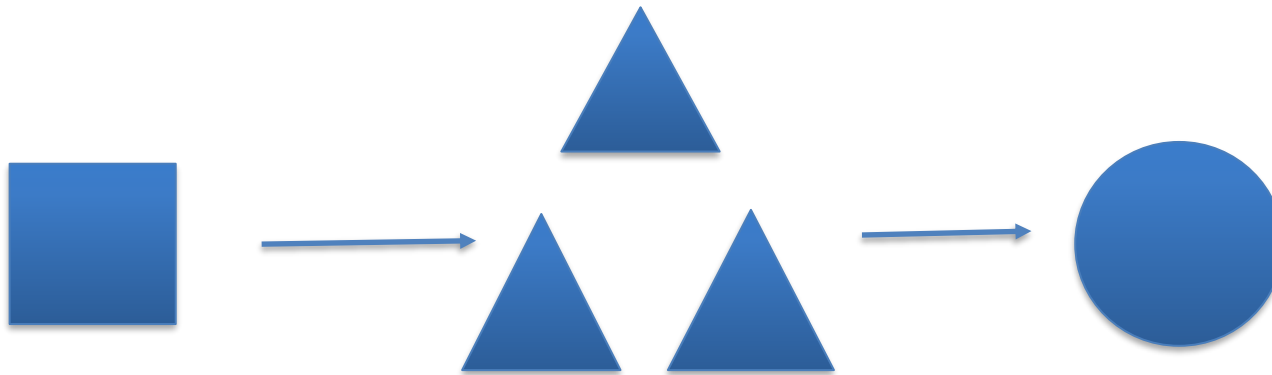
- **Nu-läget:** “Var befinner vi oss?”
- **Målen:** ”Vart vill vi komma?”
- **Hinder:** “Vilka hinder finns på vägen?”
- **Strategier:** “Hur kan vi ta oss förbi dessa hinder?”

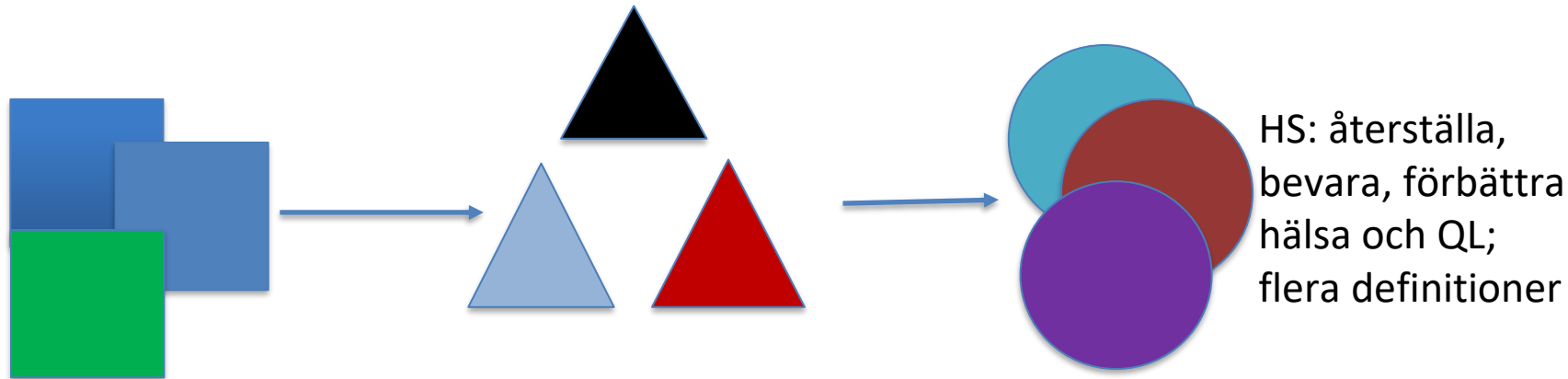
Förenklad bild

Nu-läge

Hinder

Mål





Väntetider och köer, ojämlig vård, brister i patientsäkerhet och kontinuitet, på vårdplatser, läkare, lokaler, ssk....

Organisatoriska, juridiska, administrativa, ekonomiska, attityder, kulturkrockar, kunskapsluckor

Patient
anhöriga, politiker
forskare, läkare,
övrig personal

Frågeguiden

- Nuläget
 - Beskrivningar
 - Problem
 - Evidens (kunskaps och erfarenheter)
- Mål
 - Formulering av målen
 - Skillnader mellan målen
- Hinder (a) för att uppnå målen med HS i Sverige b) enligt modellen
- Strategier för att ta sig förbi de hinder som identifierats

Beskrivning av nuläget

- En beskrivning av nuläget ska självfallet inte innehålla några falska påståenden.
- Men varje påstående i en beskrivning kan vara sant men beskrivningen kan ändå vara grovt missvisande.
- Man kan luras utan att ljuga bland annat genom att göra ett selektivt urval av fakta eller processer.
- Här ställs alltså etiska krav på att beskrivningen av nuläget inte bara ska vara sakligt korrekt; den får inte heller vara missvisande.

Frågor: beskrivning av nuläget

- Förutom de generella frågorna (Korrekta påståenden? Missvisande genom urval?) aktualiseras flera

specifika frågor :

- Vilken nivå är modellen tänkt att fungera på? Nationell, regional/lokal?
- Vilken typ av verksamhet passar modellen för?
- Akut/icke akut, öppen/sluten osv.
 - Vilka patientgrupper?
 - Vilka sjukdomstillstånd?
 - Vad omfattar/omfattar inte modellen?

Från nuläge till mål

- Individer och grupper kan ha olika mål. Dessa mål behöver tydliggöras. Målen kan inte sällan dra åt olika håll.
- Man tror man är överens eftersom man använder samma ord som “behov”, “rättvisa”, “solidaritet”, “effektivitet”, “tillgänglighet”, “kontinuitet” eller “trygghet”
- Men man lägger ibland olika innebörd i dem. Se upp med skenbar enighet! Skenbar oenighet!

Målen formuleras i centrala dokument

- Hälsa- och sjukvårdslagen, HSL, inklusive prioriteringsplattformen, patientdatalagen, patientsäkerhetslagen, dataskyddsregleringen GDPR, FNs barnkonvention som Sverige undertecknat och förbundit sig att följa liksom en del andra konventioner.

Frågor om vägen till målet

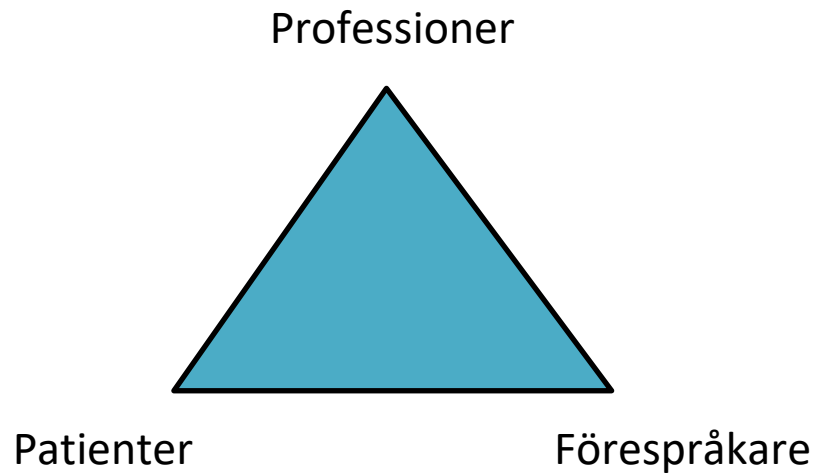
- Vilka förutsättningar krävs för att föreslagna förändringar ska få avsedd effekt?
- Vilka belägg har redovisats för att föreslagna förändringar skulle leda till de eftersträlvade målen?
- Är det möjligt att pröva styrmodellen i mindre skala innan den införs mera generellt?

Specifika aspekter att beakta

- Förenlig med lagar, inklusive prioplattformen?
- Beaktas patientens delaktighet och rätt till självbestämmande?
- Finns det inslag som kan hota patienters integritet?
- Konsekvenser för patienter med komplexa vårdbehov?
- Hur påverkas patienter med nedsatt beslutsförmåga?
- Vilka effekter har styrmodellen för målet att utjämna skillnader i (o)hälsa mellan olika socioekonomiska grupper?
- Är föreslagna förändringar i styrsystemet förenliga med de aktuella professionernas etik?

Hinder i verksamheten...

... enligt styrmodellens förespråkare och andra aktörer och berörda



Strategier

- Valen mellan olika sätt att hantera hinder är inte etiskt neutrala.
- Jämför med avseende på tid, kostnad, etisk godtagbarhet, politisk acceptans...
- ... kan ge olika utfall



Frågor om strategier för att hantera hinder

- Hur föreslås i nya /ändrade styrsystemet att man ska ta sig förbi identifierade hinder?
- Är förslagen förenliga med lagstiftningen och med målen för den aktuella verksamheten /HS i Sverige och med medicinsk-etiska grundprinciper?
- Vem vinner och vem förlorar vad på att föreslagna strategier används? Hur beaktas rättviseaspekter?
- Är någon uppföljning och utvärdering planerad? Vilka indikatorer används i detta sammanhang och vilka värden representerar de?

Rekommendationer

- Staten bör ha en större kunskapsstödjande roll när det gäller styrning och styrmodeller i hälso- och sjukvården.
- Etisk analys är ett verktyg som bör användas på olika nivåer inför intro av styr- och organisationsmodeller i vården (och i analysen) av befintliga sådana i hälso- och sjukvården.
- Nya modeller bör utvecklas och förbättras i samverkan mellan profession och beslutsfattare, där värdefrågorna och den etiska analysen bör vara en utgångspunkt.

Sammanfattningsvis...,

- Syftet med modellen – att visa hur det går att tänka när man på ett välgrundat sätt vill ta ställning till styrmodeller
- Kärnan i modellen – kritisk granskning och att relevanta frågor ställs.
- Analysmodellen utgör ett förslag!
 - Se frågeguiden sid. 41-44.
 - Vi tar gärna emot synpunkter på denna modell.
 - Är den användbar?
 - Hru kan den utvecklas och förbättras?

Tack!

www.smer.se



Cut of artwork by Göran Hermerén, Lund, Sweden

Samhällsekonomin och HS uppdrag

- Patienter behöver inte insatser som saknar effekt
- Effekt mäts i påverkan på patientens hälsa och livskvalitet,
- Inte i påverkan på produktion eller konsumtion – pensionärer; ej arbetsföra och fattiga skulle då missgynnans
- Viktigt identifiera vårdbehov hos individer med nedsatt autonomi

Den etiska plattformen

- Människovärdesprincipen
 - Alla människor har lika värde och samma rätt oberoende av personliga egenskaper och funktioner i samhället
- Behovs- och solidaritetsprincipen
 - Resurserna bör satsas på de områden (verksamheter, individer) där behoven är störst
- Kostnadseffektivitetsprincipen
 - Vid val mellan olika verksamhetsområden eller åtgärder bör man eftersträva en rimlig relation mellan kostnader och effekt, mätt i förbättrad hälsa och höjd livskvalitet

Plattformen: behov och effekt

- Tillståndets allvarlighetsgrad?
- Finns metoder att lindra/bota tillståndet?
- Vilken effekt har de?
- Hur säkert är detta?
- Hur är detta dokumenterat/ visat?